

Nationaal Archief
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

Nummer archiefinventaris: 3.19.25

Inventaris van het archief van de heerlijkheid Hoogeveen in Rijnland, 1451-1903

Auteur: J. Fox

Nationaal Archief, Den Haag 1960

Copyright: cco

This finding aid is written in Dutch.

I N H O U D S O P G A V E

Beschrijving van het archief.....	5
Aanwijzingen voor de gebruiker.....	6
Openbaarheidsbeperkingen.....	6
Beperkingen aan het gebruik.....	6
Aanvraaginstructie.....	6
Citeerinstructie.....	6
Archiefvorming.....	7
Geschiedenis van de archiefvormer.....	7
De Heerlijkheid Hoogeveen in Rijnland 1451-1903.....	7
Lijst van heren en vrouwen van Hoogeveen 1451-.....	7
A. Bezitters van de ambachtsheerlijkheid.....	7
B. Bezitters van de ambachtsheerlijkheid en de hoge heerlijkheid - (na 1848 van de overblijvende rechten).....	8
Geschiedenis van het archiefbeheer.....	8
Inhoud en structuur van het archief.....	9
Verantwoording van de bewerking.....	9
Ordering van het archief.....	9
Verwant materiaal.....	10
Beschrijving van de series en archiefbestanddelen.....	11
I. HEERLIJKE TITELS EN RECHTEN.....	11
II. BESTUUR DER HEERLIJKHEID.....	13
III. WATERSTAATSZORG.....	14
IV. FINANCIËLE BELANGEN.....	15
V. VARIA.....	16
VI. AANHANGSEL.....	17

BESCHRIJVING VAN HET ARCHIEF

Naam archiefblok:

Heerlijkheid Hoogeveen (Rijnland)

Periode:

1451-1903

Archiefbloknnummer:

35278

Omvang:

0.10 meter; 29 inventarisnummers.

Taal van het archiefmateriaal:

Het merendeel der stukken is in het Nederlands

Soort archiefmateriaal:

Normale geschreven en gedrukte teksten. De Nederlandstalige stukken van vóór ca. 1700 zijn geschreven in het gotische cursiefschrift, met name in de oud-Hollandse klerkencursief.

Archiefbewaarplaats:

Nationaal Archief, Den Haag

Archiefvormers:

Heerlijkheid Hoogeveen in Rijnland

Samenvatting van de inhoud van het archief:

Het archief bevat stukken van de Heerlijkheid Hoogeveen in Rijnland, oorspronkelijk een leen van de graven van Holland. De heerlijkheden zijn opgeheven bij de grondwet van 1848. Het archief bevat o.a. akten en leenakten van de Staten van Holland en West-Friesland, brieven betreffende de vervulling van ambten, stukken betreffende de droogmaking van zgn. noordplassen bij Hazerswoude en financiële stukken.

Aanwijzingen voor de gebruiker

OPENBAARHEIDSBEPERKINGEN

Volledig openbaar.

BEPERKINGEN AAN HET GEBRUIK

Reproductie van originele bescheiden uit dit archief is, behoudens de algemene regels die gelden voor het kopiëren van stukken, niet aan beperkingen onderhevig. Er zijn geen beperkingen krachtens het auteursrecht.

Een hoofdkenmerk van het archief is de deplorabele toestand, waarin het door inwerking van vocht verkeert. Alleen de meest recente bescheiden maken daar een uitzondering op (nrs. 27, 28, 30, 30, 31 en 32). Daar het verschijnsel zo algemeen is, is in de inventaris niet bij elk afzonderlijk stuk aangegeven, dat het gehavend en nauwelijks leesbaar is of dat slechts fragmenten bewaard zijn gebleven. Sommige stukken, die bij aanraking verpulverden en niet vatbaar bleken voor herstel, moesten vernietigd worden. Voor zover in het Algemeen Rijksarchief in de archieven van de Leen- en registerkamer of van de Grafelijkheidsrekenkamer van Holland een beter leesbare, volledige tekst aanwezig is, bestond tegen vernietiging geen overwegend bezwaar. Evenmin was dit het geval bij akten, waaruit de inhoud niet meer viel op te maken. De inventarisnummers 3, 5 en 6 zijn niet behouden gebleven, evenals de met een * gemerkte archivalia. Overigens is de beschrijving in de inventaris gehandhaafd om de herinnering ook aan deze stukken te bewaren.

AANVRAAGINSTRUCTIE

Openbare archiefstukken kunnen online worden aangevraagd en gereserveerd. U kunt dit ook via de terminals in de studiezaal van het Nationaal Archief doen. Om te kunnen reserveren dient u de volgende stappen te volgen:

1. U maakt een profiel aan op www.gahetna.nl, en logt vervolgens in;
2. Via de archiefinventaris (alleen de beschrijvingen met **rode** nummers) selecteert u het gewenste archiefstuk door op de knop '**Reserveren**' te klikken;
3. In het volgende scherm geeft u aan op welke dag u het archiefstuk wilt inzien;
4. Indien u zich bevindt in de studiezaal en een tafelnummer heeft ontvangen kunt u dit nummer vermelden. Als u geen tafelnummer heeft kunt u tafelnummer 777 laten staan;
5. Vervolgens bevestigt u uw reservering door deze te versturen.

CITEERINSTRUCTIE

Bij het citeren in annotatie en verantwoording dient het archief tenminste éénmaal volledig en zonder afkortingen te worden vermeld. Daarna kan worden volstaan met verkorte aanhaling.

VOLLEDIG:

Nationaal Archief, Den Haag, Heerlijkheidsarchief Hoogeveen (Rijnland), nummer toegang 3.19.25, inventarisnummer ...

VERKORT:

NL-HaNA, Heerlijkheid Hoogeveen (Rijnland), 3.19.25, inv.nr. ...

Archiefvorming

GESCHIEDENIS VAN DE ARCHIEFVORMER

DE HEERLIJKHEID HOOGEVEEN IN RIJNLAND 1451-1903

De ambachtsheerlijkheid Hoogeveen in Rijnland (thans gem. Benthuisen) moet wel onderscheiden worden van de ambachtsheerlijkheid Hoogeveen in Delfland (thans gem. Nootdorp). Eerstgenoemde heerlijkheid was een leen van de graven van Holland, later van de Staten van Holland en West-Friesland.

De oudst bekende leenakte is die voor Willem, heer van Egmond, broeder tot Gelre. Deze werd in 1451 door Philips van Bourgondië beleend met de heerlijkheden en goederen, die hij van zijn vader heer Jan van Egmond had geërfd. Daaronder wordt genoemd: "die ambochtsheerlicheyt van den Hogenveen gemeen mit den heere van Brederode"¹. Vast staat, dat de heren van Egmond en van Brederode al veel langer in deze omgeving gegoed waren. Onzeker is, wanneer de Brederode's zich uit het gemeenschappelijke bezit van de heerlijkheid Hoogeveen hebben teruggetrokken. Dit moet in elk geval gebeurd zijn vóór 1530². Aan Mr. Simon van Veen, die de ambachtsheerlijkheid Hoogeveen van Lamorael II graaf van Egmond kocht, hebben de Staten van Holland en West-Friesland in 1600 ook de hoge heerlijkheid gegeven, voor hem zelf en zijn opvolgers³. De heerlijkheden zijn opgeheven bij de grondwet van 1848, maar - zoals dat meestal ging - hebben de nazaten van de vroegere heren en vrouwen van Hoogeveen zekere rechten en belangen aldaar behouden, die ten slotte zijn vererfd op Constance, gravin von Rechteren Limpurg Speckfeld, echtgenote van Mr. G. van den Boom te Eefde (Gld.).

Bij deze Inleiding sluit een lijst aan van heren en vrouwen van Hoogeveen ter verklaring van de in de inventaris voorkomende namen⁴.

LIJST VAN HEREN EN VROUWEN VAN HOOGEVEEN 1451-

A. BEZITTERS VAN DE AMBACHTSHEERLIJKHEID.

- Jan II, heer van Egmond † 1451, daarna zijn na te noemen zoon Willem, in gemeenschap met Reinout, heer van Brederode.
- Willem heer van Egmond, broeder tot Gelre, beleend 1451, † 1483.
- Jan I graaf van Egmond, zoon van de voorgaande 1483-1516.
- Jan II graaf van Egmond, zoon van de voorgaande, beleend 1516, † 1528.
- Karel graaf van Egmond, zoon van de voorgaande, beleend 1530, † 1541.
- Lamoraal I graaf van Egmond, broeder van de voorgaande, beleend 1542, † 1568.
- Philips graaf van Egmond, zoon van de voorgaande, beleend 1578, maar trad in 1579 in Spaanse dienst, † 1590.
- Lamoraal II graaf van Egmond, broeder van de voorgaande, 1590-1600, verkoopt de ambachtsheerlijkheid in laatstgenoemd jaar.

1 A. R. A., Archief van de Leen- en registerkamer van Holland inv. no. 116 Principium 1447-1459 Cas G, caput Kennemer and fo. XII-XIII.

2 Karel graaf van Egmond wordt nl. in dat jaar met de ambachtsheerlijkheid Hoogeveen beleend zonder dat sprake is van deegerechtigdheid van de heer van Brederode. Archief van de leen en registerkamer van Holland inv. no. 125 Caroli imperatoris Germaniae 1528-1536 Cas H, Caput Vriesland fol. IX-IX verso.

3 Hierna Inv. no. 7. Zie ook in inv. no. 31 het afschrift van deze akte uit het Archief van de Leen- en registerkamer van Holland.

4 Deze lijst is in hoofdzaak ontleend aan Archief van de Leenen registerkamer van Holland, inv. no. 229 repertorium Noord-Holland fol. 1017-1019 verso en de akten, waarnaar door dit repertorium wordt verwezen.

B. BEZITTERS VAN DE AMBACHTSHEERLIJKHEID EN DE HOGE HEERLIJKHEID - (NA 1848 VAN DE OVERBLIJVENDE RECHTEN).

- Mr. Simon van Veen, beleend 1600, † 1610.
- Mr. Ysnout van Veen, zoon van de voorgaande, beleend 1611, † 1639.
- Symon van Veen, zoon van de voorgaande, beleend 1639, verkoopt de heerlijkheid in 1642.
- Jacob van der Graeff, burgemeester van Helft, beleend 1642, † 1651.
- Mr. Nicolaes van der Graeff, zoon van de voorgaande, beleend 1651, † 1670.
- Aelbert van der Graeff, kleinzoon van de voorgaande, beleend 1673, † 1680.
- Emilia torm, nicht van de voorgaande, beleend 1681, † 1738. (Zij was in tweede echt gehuwd met Mr. Gerard Storm.)
- Mr. Gerard Hendrick Storm, zoon van de voorgaande, beleend 1738, † 1749.
- Cornelia de Ruyter, weduwe van de voorgaande, beleend 1750, verkoopt de heerlijkheid meteen.
- Jacob Arent Baron van Wassenaer, heer van Hazerswoude, beleend 1750, † 1767.
- Carolina Jacoba van Wassenaer, dochter van de voorgaande, beleend 1768, † 1789. (Zij was gehuwd met Benjamin Baron van der Borch.)
- Benjamin Baron van der Borch, weduwnaar van de voorgaande sedert 1789, † 1804.
- Anna Carolina Lucile Barones van der Borch, dochter van de voorgaande, 1804-1828. (N. B. Zij was gehuwd met Mr. Stephanus Bernardus Jantzon, heer van Nieuwland, en verkocht de heerlijkheid na diens dood in 1828 aan haar zwager.)
- Jhr. Mr. Jacob Cornelis Jantzon van Erffrenten, heer van Capelle enz., 1828-1859.
- Jhr. Jacob Nicolaas Joan Jantzon van Erffrenten, zoon van de voorgaande, 1859-1884.
- Jkvr. Henriëtta Bernardina Johanna Jantzon van Erffrenten, dochter van de voorgaande, 1884-1890. (N. B. Zij was weduwe van Jhr. François Jacob van den Santheuvel.)
- Jkvr. Constance Jacoba Johanna Wilhelmina van den Santheu, vel, dochter van de voorgaande, 1890-1953. (Zij was gehuwd met Willem Reinhard Adolph Carel Graaf van Rechteren Limpurg.)
- Laatstgenoemd echtpaar had tot kleindochter: Constance Gräfin von Rechteren Limpurg Speckfeld, echtgenote van Mr. G.R.B. van den Boom, te Eefde (Gld.).

GESCHIEDENIS VAN HET ARCHIEFBEHEER

Het archief is in de jaren 1898-'99 in handen geweest van P. Berends, destijds als adjunct-commies aan het Algemeen Rijksarchief verbonden, die de stukken in willekeurige volgorde op een lijst heeft gebracht (thans inv. no. 30). Alle stukken door de heer Berends beschreven, zijn nog aangetroffen gemakshalve zijn de oude nrs. ze zijn tussen haakjes vermeld. Als dat niet het geval is, betreft het stukken, die niet op de lijst van de heer Berends voorkomen⁵.

Mevrouw van den Boom heeft het onder haar berustende archief van de heerlijkheid Hoogeveen in november 1959 aan het Algemeen Rijksarchief geschonken.

De rechtstitel is (nog) onbekend

⁵ De heer Berends heeft de door hem vervaardigde lijst niet gesigineerd, maar tekende bij no. 35 aan: "dit stuk is door mij van den heer Bilderbeek ont vangen". Het betreft hier het reglement voor de tol op de Hoogeveense weg, thans inv. no. 27. Dit stuk bevond zich in een enveloppe afkomstig van H. van Bilderbeek, notaris en administrateur te Dordrecht, en gericht aan de heer P. Berends, adjunct-commies Rijksarchief den Haag. Deze enveloppe is het, die de identiteit van de heer Berends aan het licht heeft gebracht. Daarom is ze thans als bewijsstuk aan de door hem vervaardigde lijst gehecht. De pontstempels op de enveloppe wijzen uit, dat de datum van verzending en aankomst 18 december 1898 was. Voorts werd geconstateerd, dat een Haagsche Courant van 27 januari 1899 als omslag voor enkele stukken dienst deed. De genoemde data bepalen ten naastenbij de tijd, waarop de heer Berends aan het archief heeft gewerkt.

Inhoud en structuur van het archief

VERANTWOORDING VAN DE BEWERKING

Er komen stukken in voor, die beter op hun plaats zouden zijn in het archief van de voormalige gemeente Hoogeveen, met name inv. nrs. 14, 19 en 20. Anderzijds is het mogelijk dat het genoemde archief stukken herbergt, die afkomstig zijn van vroegere heren of vrouwen van Hoogeveen⁶. Evenwel leek het gewenst voorlopig geen veranderingen aan te brengen, maar het archief van de heerlijkheid Hoogeveen - zoals Mevrouw van den Boom het afstond - als eenheid te beschrijven zonder er bepaalde stukken uit te nemen of bij te voegen.

ORDENING VAN HET ARCHIEF

In de inventaris, die volgt, is het beschreven, overzichtelijk ingedeeld in enkele rubrieken, die geen nadere toelichting behoeven.

⁶ In Inv. no. 32 worden archivalia genoemd van Jhr. J. C. Jantzoon van Erffrenten van Capelle als heer van Hoogeveen zonder dat duidelijk uitkomt, waar deze berusten.

Verwant materiaal

BESCHRIJVING VAN DE SERIES EN ARCHIEFBESTANDELEN

I. HEERLIJKE TITELS EN RECHTEN.

- 1-6** Leenakten van de Staten van Holland en West-Friesland met betrekking tot de hoge heerlijkheid en de ambachtsheerlijkheid Hoogeveen.
1642-1750 6 charters
- 1** voor Jacob van der Graeff - 28 febr. 1642 (19).
2 voor Nicolaes van der Graeff - 9 maart 1651 (15).
--- voor Aelbert van der Graeff - 14 april 1673 (14).
Inventarisnummer 3 is niet behouden gebleven.
4 voor Emelia Storm - 4 jan. 1681 (16).
--- voor Mr. Gerard Hendrik Storm - 6 mei 1738 (9).
Inventarisnummer 5 is niet behouden gebleven.
--- voor Cornelia de Ruyter wed. Storm en na opdracht harerzijds voor Jacob Arent baron van Wassenaer, heer van Hazerswoude - 2 maart 1750 (20).
Inventarisnummer 6 is niet behouden gebleven.
- 7** Akte van de Staten van Holland en West-Friesland, waarbij zij Mr. Simon van Veen de hoge heerlijkheid Hoogeveen toekennen om deze voortaan als onversterfelijk erfleen voor zich en zijn opvolgers te houden.
10 okt.1600 1 charter (30)
- 8** Akte van de Staten van Holland en West-Friesland, waarbij zij ten behoeve van de voogden van Aelbrecht van der Graeff de ambachtsheerlijkheid Hoogeveen tot een onversterfelijk erfleen verklaren.
16 dec.1672 1 charter (12)
Dit inventarisnummer is alleen als kopie te raadplegen.
- 9** Akte van de Staten van Holland en West-Friesland, waarbij zij Mr. Simon van Veen het recht verlenen twee paar broedende zwanen te houden in het ambacht Hoogeveen als leen van Wassenaer.
21 maart 1593 1 charter (11)
Dit inventarisnummer is alleen als kopie te raadplegen.
- 10** Akte van Frederik Hendrik prins van Oranje enz., waarbij hij Jacob van der Graeff het recht verleent twee paar broedende zwanen te houden in het ambacht Hoogeveen als leen van Wassenaer.
23 juli 1642 1 charter (10)
Dit inventarisnummer is alleen als kopie te raadplegen.
- 11** Octrooi van de Staten van Holland en West-Friesland voor Mr. Nicolaes van der Graeff om bij testament over zijn leengoederen te mogen disponeren.
25 mei 1651 1 charter (21)
Dit inventarisnummer is alleen als kopie te raadplegen.
- 12** Octrooi van de Staten van Holland en West-Friesland voor Mr. Gerard Hendrik Storm om bij testament over zijn leengoederen te mogen disponeren, Afschrift.

12 aug. 1739

1 stuk (7)

II. BESTUUR DER HEERLIJKHEID.

- 13** Akten van aanstelling van schepenen van Hoogeveen door Benjamin Baron van der Borch 1771, 1772, 1774, 1777 en 1780, alsmede van welgeboren mannen door denzelfde.
1774 1 omslag (31)
- 14** Rekest van schout en ambachtsbewaarders van Hoogeveen aan de Staten van Holland en West-Friesland om remissie van verponding, met bijbehorende stukken. Deels gedrukt.
(na 1686) 1 omslag (24)
- 15** Extract-resolutie van de staten van Holland en West-Friesland "nopens den Eed op de consitutie der Hooge Regeering en het Erf-stadhouderschap" met begeleidende missive, Gedrukt.
1786 2 stukken (25)
- 16** "Reglement van bestuur voor het platte land der provincie Holland", Gedrukt.
1816 1 stuk (27)
- 17** Brieven aan Mr. S. B. Jantzon van Nieuwland als echtgenoot van Vrouwe A. C. L. van der Borch en andere stuken betreffende vervulling van het schout- en secretaris ambt van Hoogeveen, en vacatures in de gemeenteraad van Hoogeveen.
1814, 1816 1 omslag (29)
- 18** Brieven aan Mr. S. B. Jantzon van Nieuwland betreffende voorziening in het schout- en secretaris-ambt van Hoogeveen; met een akte, waarbij E. H. Geraerds Thesingh zich in geval van benoeming verplicht tot betaling van een jaar lijkse recognitie van 50 gld. aan de heer.
1819-1820 1 omslag (28)

III. WATERSTAATZORG.

- 19** Akte van consent van hoogheemraden van Rijnland voor die van Hoogeveen om tegen betaling van 60 Engelse nobelen met Rijnland te Spaarndam te mogen uitwateren zonder in de toekomst in enige kosten te worden aangeslagen. Met afschrift uit de 17de eeuw.
22 febr. 1451 1 charter (17) en 1 stuk (8)
Dit inventarisnummer is alleen als kopie te raadplegen.
- 20** Akte van consent van dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland voor de ingelanden van het ambacht Hoogeveen in verband met het slagturven.
2 april 1596 1 charter (1)
Dit inventarisnummer is alleen als kopie te raadplegen.
- 21** Diverse stukken betreffende de droogmaking van de zgnd. Koordplassen in Hazerswoude, Hoogeveen benevens Benthuizen, Noord-Waddinxveen, Zoeterwoude en Benthorn met medewerking van J. A. Baron van Wassenaer als heer van Hazerswoude en Hoogeveen, Deels gedrukt.
1758-1766 en z.d. 1 omslag (2, 5* en 13)

IV. FINANCIËLE BELANGEN.

Zie ook no. 15.

- 22** Akten van verpachting van de visserij in de heerlijkheid Hoogeveen ten behoeve van de heer, o.a.
1683, 1746, 1749, 1752 en 1755 1 omslag (32)
- 23** Rekeningen van Gerard Boers, baljuw en schout van Hazerswoude, aan J. A. Baron van Wassenaer ter zake van de heerlijkheid Hoogeveen.
1750-1734 1 lias (33)
De inkomsten van de heer besonden uitsluitend uit de opbrengst van de visserij.
- 24** Restantlijsten van verschuldigde huur van Woningen en landerijen te Hoogeveen en Hazerswoude.
1773 1 omslag (4)
- 25** Brieven over een eventuele verkoop van de heerlijkheden Hazerswoude en Hoogeveen, 1774 alsmede de verkoop van een herberg.
1781 1 omslag (3)
- 26** Brieven over een eventuele verkoop van de heerlijkheid Hoogeveen. Met bijbehorende stukken.
1803 1 omslag (26)
- 27** Reglement van Benjamin Baron van der Borch voor de bediening van de tol en de heffing van tolgeld op de Hoogeveense weg. Afschrift.
25 mei 1770 1 stuk (35)
- 28** Dankbrieven aan W.R.A.C.Graaf van Rechteren-Limpurg van pachters voor restitutie van verschuldigde pacht of voor giften uit anderen hoofde.
1895 en 1903 4 stukken

V. VARIA.**29**

Akten, waarvan de inhoud en de hun toekomende plaats in het archief niet meer zijn vast te stellen.

17de en 18de eeuw

4 stukken (6,18,22*,23) en 1 omslag (34*)

Eén akte heeft betrekking op Lamoraal, graaf van Egmond en Herman Rodenburch de Jonge, koopman te Amsterdam (18). Een andere is gepasseerd te Delft ten huize van den heer van Hoogeveen 20 juni 1644 en van verscheidene handtekeningen voorzien (6).

VI. AANHANGSEL.

Terwijl het archief van de heerlijkheid Hoogeveen in engere zin in de vijf voorafgaande rubrieken is beschreven, volgen nog enkele stukken, die zijn opgesteld om de toegankelijkheid van het archief te vergemakkelijken of de geschiedenis van de heerlijkheid te belichten:

- 30** Lijst van archiefstukken der heerlijkheid Hoogeveen onder het opschrift "Inhoud der doos", vervaardigd door P. Berends, adjunct-commies aan het Algemeen Rijksarchief.
1898-1899 1 stuk
De betrokken archivalia zijn in willekeurige volgorde genummerd van 1-35.
- 31** Archiefstukken van de heerlijkheid Hoogeveen. Afschriften en een extract van de hand van P. Berends.
1451-c.1800., 1898-1899 5 stukken in omslag
Betreft de nrs. 7, 8 en 19 van de huidige inventaris, alsmede één stuk uit nr. 21 en één uit no. 26. De genoemde afschriften zijn deels vervaardigd naar oude authentieke afschriften in het Algemeen Rijksarchief met een vollediger en beter leesbare tekst.
- 32** Aantekeningen van elders berustende stuken en gegevens, met betrekking tot de heerlijkheid Hoogeveen.
c.1900 1 stuk